

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

**ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИК СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ
АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу – 481 групи

Спеціальності 012 Дошкільна освіта

Освітньо-професійної (наукової)

програми Дошкільна освіта

Бобровська Катерина Миколаївна

Керівник: доцент Борисенко Н. М .

Рецензент:Компаній Н.А.

Херсон – 2021

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи психологічної проблеми тактик сімейного виховання для адаптації до умов освітнього закладу.....	6
1.1 Особливості тактик сімейного виховання як психолого педагогічна проблема.....	6
1.2.Стан сімейного виховання: вітчизняна та зарубіжна практика.....	10
1.3.Поняття адаптації особистості та методи дослідження адаптивності в психології.....	14
Розділ 2. Аналіз стилів сімейного виховання для адаптації до умов навчального закладу.....	14
2.1. Вплив стилю сімейного виховання на адаптацію особистості.....	19
2.2 Методи дослідження стилів сімейного виховання і взаємин.....	23
2.3. Впровадження тактик сімейного виховання з метою оптимізації процесу адаптації дитини до умов освітнього закладу.....	30
Висновки.....	30
Список використаних джерел.....	33

ВСТУП

Актуальність. У сучасних соціально-економічних умовах збільшується кількість сімей, що зазнають труднощів у вихованні соціально активної і психологічно здорової особистості. Сім'я як соціальний інститут формує у дитини соціальні норми, санкції і зразки поведінки, регламентує відносини між дітьми і батьками, створює взаємну моральну відповідальність і взаємодопомогу. При вступі дитини в дитячий сад необхідною умовою позитивної і адекватної адаптації є узгодженість дій сім'ї і педагогів, зближення підходів до оцінки індивідуальних особливостей дитини та вироблення спільних стратегій виховання та освіти. Адаптацію до загальноосвітньої організації проходить не тільки дитина, але і вся її сім'я. Гармонійний розвиток дитини і ефективний процес її соціальної адаптації забезпечується як мікросоціумом в рамках первинних соціальних груп, так і на рівні макросоціума, під впливом глобальних суспільних процесів. Найчастіше батьки, стурбовані проблемами, що виникли в поведінці дитини, намагаються вирішити їх власними силами, що часто призводить до ряду придбаних вторинних порушень (аномалій) психічного розвитку, нервово-психічних і психосоматичних захворювань. Істотну роль в утворенні вторинних порушень дітей надають саме соціальні чинники, пов'язані з не завжди позитивним впливом інститутів виховання.

Найбільш успішно адаптуються ті діти, батьки яких тісно взаємодіють з педагогічним персоналом і співробітниками, прагнуть до більш плавного переходу дитини від однієї соціальної ситуації до іншої, отже актуальність теми полягає в тому, що сім'я є для дитини-дошкільника невід'ємним атрибутом повноцінного розвитку та соціалізації. Дитячо-батьківські відносини в даному віці впливають на формування у дитини ставлення до світу, до самої себе, показують способи реагування на ситуацію, встановлюють емоційну забарвленість світовідчуття.

Проблема соціальної адаптації знаходить відображення в дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених (Ф. Березін, І. Булах, С. Вітенберг, О. Мороз, А. Петровський, А. Маслоу, К. Роджерс, А. Фрейд та ін.).

Проблеми сімейного виховання і впливу взаємин між членами сім'ї розглядаються з точки зору психолого-педагогічного підходу (К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Е. Аркін, А. Леонтьєв, А. Запорожець, М. Лісіна, В. Копирло і ін.). Означені аспекти проблеми спонукали обрати темою дослідження **«Особливості тактик сімейного виховання для адаптації до навчального закладу»**.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у визначенні визначити особливостей тактик сімейного виховання для адаптації до умов закладу дошкільної освіти.

Мета зумовила вирішення наступних завдань:

- охарактеризувати особливості тактик сімейного виховання як психолого-педагогічної проблеми.
- розглянути стан сімейного виховання.
- розкрити зміст поняття адаптації особистості та методи дослідження адаптивності в психології.
- визначити вплив стилю сімейного виховання на адаптацію особистості.
- описати методи дослідження стилів сімейного виховання і взаємин.

Об'єкт дослідження – особливості сімейного виховання.

Предмет дослідження – особливості тактик сімейного виховання для адаптації до умов навчального закладу.

Дослідження виконано відповідно до плану та теми науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Теоретико-методичні засади підготовки педагога дошкільної та початкової освіти».

Наукову основу дослідження становлять висновки й положення вітчизняних та зарубіжних науковців із досліджуваної проблеми; ідеї сучасних концепцій навчання і нових педагогічних технологій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження обговорювались на засіданні кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти, науково-методичному семінарі кафедри, методичному об'єднанні садка Пірамідці. Результати дослідження оприлюдненні у науковій статті «Психологічні аспекти адаптації дітей дошкільного віку до умов дошкільного закладу», та отримано сертифікат «Додаток А».

Практичне значення. Матеріали та результати дослідження можуть використовуватись вихователями закладів дошкільної освіти для вдосконалення процесу адаптації до умов освітнього закладу, в процесі роботи з батьками, для вдосконалення особливостей проблематики.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ ТАКТИК СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

1.1. Особливості тактик сімейного виховання як психолого-педагогічна проблема

Як відомо, сім'я є одним з перших і найважливіших соціальних інститутів, який впливає на подальшу соціально-психологічну адаптацію дітей. У нормально функціонуючій сім'ї всі вікові труднощі, всі особливості різних типів акцентуацій характеру в значній мірі згладжуються і не ведуть до соціальної дезадаптації її членів, а неминучі кризові ситуації успішно долаються. Серед виділених на сьогоднішній день функцій сім'ї (виховна, господарська, емоційна, функція духовного спілкування, первинного соціального контролю, сексуально-еротична) однією зі значних є виховна. Беручи до уваги те, що виховні стратегії батьків обумовлені історичним і соціально-культурним контекстом, можна стверджувати наступне: безпосередній вплив на реалізацію виховної функції можуть надавати також особистісні особливості членів сім'ї, їх рівень довіри і взаєморозуміння, умови життя, склад сім'ї, порядок народження дітей та ін.. [7, с. 43].

Поняття «дитячо-батьківські відносини» в психолого-педагогічній літературі різними авторами (педагогами, психологами) визначається по-різному. З одного боку, його розуміють як підструктуру сімейних відносин, що включають і ставлення дитини до батьків і батьків до дитини (батьківське – материнське і батьківське). Ці відносини взаємопов'язані, але не рівнозначні. З іншого боку дитячо-батьківські відносини розглядають як активну обоюсторонню взаємодію батька та дитини, взаємовплив. У ньому знаходять свій прояв соціально-психологічні закономірності міжособистісних відносин (Н. Буянов, А. Варга, А.Захаров, О. Карабанова, А. Лідерс, І. Марковська, А.Співаковська, Т. Якімова та ін.).

Розглядаючи особливості дитячо-батьківських відносин, Є.О.Смирнова стверджує, що їм властива сильна емоційна значущість, причому і для дитини, і для батьків. Крім того, в цих відносинах спостерігається так звана амбівалентність (подвійність): батько оберігає дитину від загроз з боку зовнішнього світу, але в той же час він повинен дати можливість дитині набиратися власного досвіду взаємодії з цим світом. Нарешті, ще одна особливість ставлення батьків до дітей виражається в його зміні в процесі дорослішання: способи і стилі спілкування і впливу на дошкільника і на підлітка будуть різні [24, с. 83].

Е.Фромм, вивчаючи батьківські відносини, які він вважав основоположними для розвитку дитини, відзначив, що ставлення матері і відношення батька якісно відрізняються. Він продемонстрував ці відмінності за допомогою наступних аспектів [27, с. 43]:

- мовність – безумовність;
- контрольованість – неконтрольованість.

Материнська любов, як правило, безумовна, вона не залежить від контролю з боку дитини, її неможливо заслужити. Мати любить дитину просто за те, що вона є. У той час як батьківська любов обумовлена виправданням або невиправданням його очікування – любов батька можна заслужити або втратити. При цьому Фромм зазначає, що «мова тут йде не про конкретного батьку, а про материнські і батьківські засади, які в певній мірі представлені в особистості матері або батька». Такі види любові – умовна і безумовна – розглядаються і в гуманістичній психології.

К.Роджерс, наприклад, вважає, що повноцінний розвиток особистості неможливо без безумовної любові, що дітям необхідна позитивна увага з боку батьків, які б вчинки вони не здійснювали, як би себе не вели. Психологи Д. Боулбі і М. Ейнсворт відзначали, що прихильність дитини має дві протилежні тенденції: з одного боку, в дитині закладено прагнення до пізнання нового, до ризику, а з іншого, вона потребує захисту і безпеки [цит. за 7, с. 34].

Перша тенденція викликає прагнення до відокремлення від батьків, до виходу у зовнішній світ і встановленню нових зв'язків і відносин, а друга тягне назад під батьківську опіку.

У розробленій ними теорії прихильності Д. Боулбі і М. Ейнсворт вказували, що батькам важливо вміти заохочувати ці тенденції адекватно і збалансовано [7, с. 32].

Ю.Гіппенрейтер досліджує специфіку спілкування дітей і батьків. Головний акцент в своїх роботах вона робить на розуміння важливості стилю спілкування дорослого з дитиною, оскільки це відбивається не тільки на розвитку особистості останнього, але і на задоволенні життєво важливих потреб. В цьому плані взаємодія батьків і дітей може бути здоровою, а може бути і збитковою і завдавати шкоди [цит. за 12, с. 154].

Найважливіша складова батьківської позиції – є образ дитини очима батька, або, як його називають психологи, когнітивний образ дитини. Вчені розглядають глобальний і диференційований образ дитини. Глобальний образ відображає вікові особливості, тобто риси дитини певного, даного віку, вікові особливості дитини. Адекватність глобального образу залежить від того, наскільки грамотний, компетентний батько з точки зору психології та педагогіки, наскільки він досвідчений як вихователь. Як правило, з наступними дітьми глобальний образ у батьків стає все більш адекватним. Диференційований образ характеризує індивідуально-особистісні якості дитини: темперамент, характер та інші особливості.

Як показує досвід сімейного виховання (особливо його витрати), причиною більшості дисгармоній в поведінці дорослих в сім'ї, їх негативного впливу на соціально-моральне виховання власних дітей є недостатня поінформованість батьків в традиціях культури, її національно-культурного своєрідності, обумовленості етикою православ'я [10, с. 14-35]. Тим часом, практично всі норми, що регулюють сімейні відносини, вся нормативна етична база поведінки чоловіків і жінок (як у шлюбі, так і поза шлюбом) будуються на цінностях православної релігії, її нормах, сягають своїм

корінням в історію національної культури. Педагоги та психологи дають різне тлумачення аспектів адаптації дитини: так у роботах педагогів Н.Борисенко, В.Денисенко, І.Гриценко, Н.Сидоренко наголошується на тому що, «...адаптація людини до нових умов і викликів, що постають перед нею, неможлива без перегляду й переоцінки існуючих систем цінностей у світлі досягнень і проблем сьогодення [6].

Так діти освоюють сьогодні культуру гендерних відносин, отримують моральні уявлення і первинний досвід сексуальної поведінки. Зрозуміло, що всі ці уявлення формуються сьогодні в дітях стихійно, неконтрольовано, а тому і без урахування індивідуальної готовності, ступеня моральної зрілості, а головне – поза національно-культурним контекстом, без опори на національну історію і традиції [20, с. 16].

Виховний вплив інституту сім'ї в останнє десятиліття істотно скоротилося, міра впливу батьків на виховання дітей, формування їх соціальних і моральних уявлень значно знизилася. Звичайно, сама по собі педагогічна культура батьків залежить від рівня їх загальної освіти, їх психологічної і моральної зрілості, ступеня їх соціальної активності і відповідальності, сформованості життєвого досвіду. Основу педагогічної культури батьків складають знання (психології, педагогіки, фізіології, гігієни, права, соціології), сукупність виховних умінь і навичок [5, с. 10].

Взаємодія школи і сім'ї, педагогів і батьків допоможе батькам знайти необхідний досвід виховання, обмінятися з іншими батьками своїм баченням проблем, що виникають і способів їх вирішення, вибудувати грамотну стратегію і тактику поведінки батьків [7, с. 11]. При цьому слід звертати увагу на забезпечення ряду психологічних, соціально-педагогічних, організаційних умов, які сприяють підвищенню педагогічної культури батьків. Серед цих умов – забезпечення позитивної мотивації участі батьків у вихованні своїх дітей, їх духовний і моральний розвиток; турбота про авторитет батьків, їх високий статус в сприйнятті дітей; відкритість і щирість

обговорення реальних проблем; довіру і референтність всіх учасників дискусій; гуманне ставлення до дітей, зацікавленість в їх долі [8, с. 3].

Виховання в сім'ї часто носить імпліцитний (несформульовані) характер, варіюється в залежності від ціннісних орієнтацій, рівня освіти і педагогічної культури батьків, їх етнічної приналежності, ступеня відповідальності за майбутнє дітей, згуртованості сім'ї і багато чого іншого. Цілі виховання в сім'ї відрізняються відомим суб'єктивізмом, тому що в кожній конкретній сім'ї є свої уявлення про те, яким хочуть виростити свою дитину батьки.

Педагогічна взаємодія і творча співпраця на основі єдності поглядів на виховання неминуче створить умови для успішної самореалізації дитини, забезпечення її особистісного зростання, формування мотивації до навчання, збереження фізичного та психічного здоров'я, соціальної адаптації з метою побудови єдиної системи виховання дитини в школі, сім'ї, соціумі [9, с. 32].

Слід зазначити, що основною умовою для розвитку дитини в ранньому віці буде стиль виховання, властивою сім'ї. Саме в цьому віці закладаються основи поведінки, які стануть в нагоді для потрапляння в середу.

1.2.Стан сімейного виховання: вітчизняна та зарубіжна практика

Аналізуючи педагогічну літературу, можна відзначити, що з проблематики сімейного виховання немає конкретних рамок, батьки не завжди застосовують в спілкуванні з дітьми один і той же стиль виховання. Стилі виховання застосовуються батьками несвідомо, але їх не може не бути. Відсутність виховання – теж стиль.

Кожній родині властивий свій стиль виховання, свій певний спосіб взаємини батьків і дітей, що виражається в «своєрідній манері словесного звернення і взаємодії» [10, с. 32]). Безладне чергування стилів, непослідовні дії батьків говорять про хаотичному вихованні. І навпаки, батьки можуть перестаратися з турботою, і тоді співробітництво переростає в гіперопіку. У деяких джерелах можна зустріти опис розважливого і змагального стилів, але

їх, знову ж таки, можна розглядати як варіанти основних 4 стилів. Розглянемо деякі з них.

1. Авторитарний стиль виховання. В основі даного типу взаємин лежить беззаперечне підпорядкування і слухняність дорослим (дорослому), що виникає, як правило, на тлі страху перед покаранням. У таких сім'ях практично не враховуються індивідуальні і вікові особливості дитини, його інтереси, бажання, прагнення, що, природно, не може не позначитися на розвитку особистісних якостей: впевненості, самостійності, комунікабельності. Так, за даними досліджень, більшість дітей, які виховуються в авторитарних сім'ях, характеризуються як невпевнені в собі, безініціативні, важко адаптуються в соціумі, ранимі, нестійкі до стресів, нездатні постояти за себе або, навпаки, агресивні і конфліктні [8];

2. Ліберальний стиль виховання. Даний тип взаємин передбачає, що дитина отримує повну свободу дії, стосовно неї не встановлюється ніяких рамок і обмежень. Для батьків найбільш важливо, щоб дитина змогла себе висловити, творчо розкрити свою індивідуальність, що, на їхню думку, зробить дитину по-справжньому щасливою, і саме це дозволить їй сформулювати правильні уявлення про життя. Як зазначала Д. Баумрід, батьки, які вибирають такий стиль виховання, прагнуть більше віддавати, ніж вимагати; вони використовують нетрадиційні та м'які методи впливу, не чекають від дітей зрілої поведінки і самостійності, намагаються уникати конфронтації [3, с. 42]. Все це, звичайно, відбивається і на самій дитині. У таких сім'ях часто діти стають невпевненими в собі, нездатними протистояти щоденним проблемам, схильними до різних психологічних проблем (депресій, фобій), схильними до агресивної поведінки [10, с. 90];

3. Демократичний стиль виховання. Основою даного типу відносин служить взаємна любов, повага, підтримка, увага, турбота одне про одного, часте спілкування, помірні дисциплінарні вимоги, взаєморозуміння. Батьки відіграють роль організаторів життя всього «сімейного колективу» [4, с. 88], вони тверді, справедливі і послідовні в своїх вимогах (використовують

розумні доводи, обговорення і переконання, але не силу), заохочують особисту відповідальність і самостійність дитини, при цьому наполягають на підпорядкуванні встановленим стандартам поведінки і контролюють їх виконання.

У сім'ях демократичного типу діти отримують хороші можливості для свого особистісного розвитку, вони менш схильні до негативного впливу з боку однолітків і дорослих, успішно вибудовують з ними відносини. Певний баланс, присутній в родині демократичного типу між контролем і незалежністю, сприяє тому, що діти стають впевненими в собі, відповідальними і незалежними. Крім того, ймовірність розвитку високої самооцінки, віри в себе і самоповаги у таких дітей значно вище, ніж у дітей, які виховуються в ліберальних або авторитарних сім'ях.

4. Індиферентний стиль виховання. Даний тип сімейних взаємин характеризується відсутністю вимог, реакцій на потреби дитини, а також близького спілкування з ним. Батьки, які використовують індиферентний стиль виховання, хоч і задовольняють всі основні потреби дитини, проте в цілому далекі від його життя, їм певною мірою байдуже, що відбувається з дитиною (такі батьки або дуже зайняті на роботі, або ведуть активний спосіб життя, або просто надто поглинуті власними проблемами). Діти в індиферентних сім'ях виростають замкненими, відчуженими, невпевненими в собі; дуже часто у них проявляється схильність до асоціальної і агресивної поведінки.

На думку іншого вітчизняного дослідника – Саготовського Л.Г., існує 6 типів дитячо-батьківських відносин [23, с. 89]:

1. Надзвичайно упереджене ставлення (в дітях сенс життя батьків).
2. Байдуже ставлення.
3. Егоїстичне відношення (дитина використовується як робоча сила сім'ї).
4. Дитина – об'єкт виховання (особливості особистості дитини не враховуються).

5. Ставлення до дитини як до перешкоди.

6. Повага до дитини в поєднанні з покладанням на неї обов'язків.

Н. Синягіна виділила дві групи сімей за типом батьківського ставлення до дитини:

- сприятлива група сімей. До неї відносяться зацікавлені, протегуючі батьки,;

- несприятлива група сімей. До неї відносяться пригнічуючі батьки, тривожні батьки, відсторонені батьки [24, с. 153].

Існують і інші класифікації стилів сімейного виховання. Наприклад, класифікація Є.Алексєєвої і Л.Кибардин включає в себе шість стилів виховання: 1) «виховання за типом Попелюшки», 2) «виховання постійною опікою», 3) «виховання за типом кумира сім'ї», 4) «виховання байдужістю», 5) «виховання подарунками», 6) «виховання довірою» [1, с. 43].

Класифікація А.В. Петровського включає п'ять стилів: 1) «диктат», 2) «опіка», 3) «невтручання», 4) «паритет», 5) «співпраця» [22, с. 80].

В класифікацію В.В. Століна входить п'ять стилів сімейного виховання: 1) «прийняття – відкидання», 2) «кооперація», 3) «симбіоз», 4) «авторитарна гіперсоціалізація», 5) «маленький невдаха» [26, с. 13]; та ін. Проте всі вони відштовхуються від класифікації Д. Баумрінд, тому виходимо з неї.

Як вже раніше зазначалося, стиль сімейного виховання має великий вплив на розвиток у дітей тих чи інших якостей, в т.ч. і впевненості, яка представляє собою центральну ланку довільної саморегуляції, що обумовлює напрямок, рівень активності дитини, її ставлення до світу, до однолітків і дорослих, а також до самої себе. Так, на думку цілого ряду дослідників, авторитарний, ліберальний і індиферентний стилі сімейного виховання не дозволяють сформувати повноцінну, впевнену в собі, що володіє високою самооцінкою, особистість. Що не можна сказати про демократичний стиль, що має на увазі такі відносини дітей і дорослих, які дають можливість дитині засвоїти певні форми, види і критерії оцінок, апробувати їх у

індивідуальному досвіді, після чого наповнити особистісними смислами [10, с. 90].

Таким чином, стиль сімейного виховання формується на основі отриманого досвіду батьків у своїх сім'ях, психолого-педагогічними знаннями про виховання, порадами інших людей, фахівців. Стиль виховання є стилем взаємини з дитиною в сім'ї, що характеризується ступенем контролю, турботи і опіки, тісністю емоційних контактів між батьками і дитиною (емоційно теплий – емоційно холодний), характером керівництва поведінкою дитини з боку дорослих.

1.3 Поняття адаптації особистості та методи дослідження адаптивності в психології

Адаптація людини до навколишніх умов забезпечує її нормальну життєдіяльність. Феномен адаптації описується в роботах Г. Сельє, І.Павлова, І. Сеченова, Ф.Березина, А.Маклакова і ін.

Г. Сельє, І.Павлов, І. Сеченов розглядають адаптацію в більшій мірі на фізіологічному рівні, тобто як процес підтримки гомеостазу і пристосування організму до зовнішніх мінливих умов.

А. Маклаков виділяє ряд характеристик, які характеризують адаптаційний особистісний потенціал: нервовопсихічна стійкість, самооцінка особистості, відчуття соціальної підтримки, особливості побудови контакту з оточуючими, досвід соціального спілкування, моральна нормативність особистості, орієнтація на дотримання вимог колективу [21, с. 16]. Якщо рівень нервово-психічної напруги високий, але людина не відчуває соціальної підтримки, то рівень адаптаційного потенціалу особистості не буде високим. Іншими словами, необхідний системний розгляд даних характеристик, для того щоб розуміти загальний рівень адаптаційного особистісного потенціалу. Побудова збалансованої самооцінки, набуття досвіду спілкування з людьми супроводжується психологічним стресом, також можуть супроводжуватися психологічною кризою.

В даний час термін «адаптація» досить широко використовується в багатьох областях знання. Етимологічно поняття «адаптація» походить від латинського «adaptatio» – пристосування. У психологію поняття «адаптація» прийшло з фізіології і в загальному сенсі означає прагнення організму до досягнення рівноваги із зовнішнім середовищем. Якщо розвиток є стратегія життя, то адаптація – це тактика, яка дозволяє живому утримуватися в певних еволюційних рамках, забезпечуючи тим самим можливість прогресу. Важливо відзначити, що вирішальна відмінність в інтерпретації поняття «адаптація» в рамках психології пов'язана з суто психологічним трактуванням людської діяльності, не приймаючи ототожнення розвитку психіки людини з простим пристосуванням організму [19, с. 76].

Багатогранність і складність цієї категорії визначила різні концептуальні підходи та напрямки в її вивченні вітчизняними і зарубіжними психологами. В рамках вітчизняної психологічної науки адаптація розуміється одночасно як динамічний процес і результат; як момент становлення особистості індивіда, мікроцикл в її розвитку, в ході якого відбувається засвоєння діючих у суспільстві норм і оволодіння прийомами і засобами діяльності [17, с. 3].

У роботах більшості зарубіжних авторів адаптація визначається як необхідна умова ефективного функціонування особистості, яке здійснюється шляхом досягнення деякої рівноваги між суб'єктом і середовищем. З одного боку, кожна теорія особистості «як би спеціалізується на тому, чи іншому з аспектів сутності людини, абсолютизує ту чи іншу сторону життєдіяльності, представляючи її у відриві від інших аспектів», з іншого боку, аналіз відомих теорій особистості дозволяє виявити основні структурні компоненти особистості, які є структурними елементами системи адаптації і можуть розглядатися як самостійні чинники адаптаційного процесу. Крім того, при описі феномена адаптації застосовні такі поняття як «адаптивність» і «адаптованість» [14, с. 20].

Термін «адаптованість» відображає певний якісний стан особистості як результат процесу адаптації, а термін «адаптація» адекватний для позначення самого процесу взаємодії особистості і середовища. Якщо адаптація – процес включення особистості в діяльність, процес інтерналізації особистістю суспільних відносин, що реалізуються в цій діяльності, то адаптованість – міра включеності особистості в нове соціальне середовище, рівень фактичного пристосування людини, рівень її соціального статусу і самовідчуття, задоволеності або незадоволеності собою і своїм життям. Термін «адаптивність» можна визначити як сукупність адаптивних якостей, фактор, що характеризує потенційні можливості особистості як суб'єкта адаптаційної взаємодії з середовищем. Вроджені основи адаптивності – інстинкти, темперамент, конституція тіла, емоції, вроджені задатки інтелекту і здібностей, зовнішні дані і фізичний стан організму.

Адаптивність може бути зрозуміла і досліджена тільки з позиції послідовно проведеного принципу активності особистості в адаптаційній взаємодії. Незважаючи на наявність численних визначень даного явища, об'єктивно існує кілька проявів адаптації, які дозволяють стверджувати, що адаптація – це, по-перше, властивість організму, по-друге, процес пристосування до мінливих умов середовища, суть якого полягає в досягненні одночасної рівноваги між середовищем і організмом, по-третє, результат взаємодії в системі «людина-середовище», по-четверте, мета, до якої прагне організм [13, с. 89].

Ф.Г. Березін вважає, що адаптація – процес встановлення оптимальної відповідності особистості і навколишнього середовища в ході здійснення властивої людині діяльності. Цей процес дозволяє індивідууму задовольняти актуальні потреби і реалізовувати пов'язані з ними значимі цілі (при збереженні психічного і фізичного здоров'я), забезпечує в той же час відповідність психічної діяльності людини, її поведінки вимогам середовища.

З точки зору дослідника, психічна адаптація відіграє значиму роль у підтримці адекватних співвідношень в системі «індивід-середовище». Ф.Г. Березін виділяє такі рівні психічної адаптації, як [4, с. 32]:

- індивідуально-психологічний рівень, що включає в себе особистісні та типологічні особливості людини, її актуальні стани (мотивація, здібності, рівень розвитку самосвідомості, самоконтроль, самооцінка, саморегуляція, темперамент, особливості емоційної та інтелектуальної сфери та т.д.). На цьому рівні здійснюється підтримка психічної рівноваги, збереження психічного здоров'я;

- соціально-психологічний рівень, що включає в себе особливості мікросоціальної взаємодії. На цьому рівні здійснюється формування адекватної міжособистісної взаємодії, облік експектації оточення, досягнення соціальнозначущих цілей, виділяються наступні основні типи адаптаційного процесу: перший тип, який характеризується активним впливом на соціальне середовище, і другий тип, що характеризується пасивним пристосуванням (конформістичним прийняттям цілей і орієнтацією. Ці типи адаптаційного процесу формуються в залежності від структури потреб і мотивів індивіда і виявляються в процесі групової та міжособистісної взаємодії.

Прийнято виділяти три фази адаптаційного процесу [2, с. 89]:

1) Гостра фаза. Для неї характерні різноманітні коливання як в психічному статусі, так і в соматичному стані дитини, що може бути причиною зниження ваги, частих захворювань, порушення сну, зниження апетиту, а також уповільнення або регресу в мовленнєвому розвитку дитини. Ця фаза триває близько місяця.

2) Передгостра фаза. Поведінка дитини адекватно; зрушення в поведінці зменшуються і спостерігаються лише за окремими параметрами, хоча темп розвитку, в особливості психічного, все ще уповільнений у порівнянні з віковими нормами. Цей етап триває близько 3-5 місяців.

3) Фаза компенсації. Темп розвитку стає швидше, і в підсумку діти долають затримку темпів розвитку.

Таким чином, адаптація дитини до дитячого садка – це і процес, і результат узгодження дитини з навколишнім світом дошкільної освітньої організації, пристосування до нової обстановки, до структури відносин як з педагогами, так і з однолітками, встановлення відповідності поведінки прийнятним у групі дитячого садка нормам і правилам. Адаптація як процес в нормі займає у дітей різного віку різна кількість часу і залежить від віку дитини, стану здоров'я, рівня розвитку [8, с. 3].

В оптимізації процесу адаптації одна з головних ролей належить педагогам і психологам дитячого садка. Налаштовуючи дитини на позитивне ставлення до подій навколо, допомагаючи розвивати різні відповідальності віку вміння, заохочуючи спілкуватися з іншими дітьми і з працівниками дитячого садка, вони сприяють вирішенню освітньо-виховних завдань ще тоді, коли малюк тільки звикає до нових умов; завдяки цьому адаптаційний процес протікає легше і швидше. У період адаптації з психікою і з організмом дитини відбуваються значні зміни [9, с. 32].

Отже, однією з основних причин труднощів при адаптації дітей в дитячому садку є відсутність у них досвіду спілкування з дорослими і дітьми. Чим менша дитина спілкувався з однолітками і дорослими до надходження в дитячий заклад, тим важче їй буде звикнути до колективу і вибудовувати відносини з оточуючими. Тому одна з основних завдань батьків, які готують малюка до вступу в дитячий заклад, – навчити дитину вступати в спілкування з людьми різного віку. На це повинна бути націлена робота дитячого садка з сім'єю.

РОЗДІЛ 2

ВПРОВАДЖЕННЯ ТАКТИК СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

2.1. Вплив стилю сімейного виховання на адаптацію особистості

Наявні дослідницькі матеріали показують, що виховний вплив інституту сім'ї в останнє десятиліття істотно скоротилося, міра впливу батьків на виховання дітей, формування їх соціальних і моральних уявлень значно знизилася. Звичайно, сама по собі педагогічна культура батьків залежить від рівня їх загальної освіти, їх психологічної і моральної зрілості, ступеня їх соціальної активності і відповідальності, сформованості життєвого досвіду (І. В. Гребенников). Основу педагогічної культури батьків складають знання (психології, педагогіки, фізіології, гігієни, права, соціології), сукупність виховних умінь і навичок [13, с. 6].

Взаємодія школи і сім'ї, педагогів і батьків допоможе батькам знайти необхідний досвід виховання, обмінятися з іншими батьками своїм баченням проблем, що виникають і способів їх вирішення, вибудувати грамотну стратегію і тактику поведінки батьків [9, с. 11]. При цьому слід звертати увагу на забезпечення ряду психологічних, соціально-педагогічних, організаційних умов, які сприяють підвищенню педагогічної культури батьків. Серед цих умов – забезпечення позитивної мотивації участі батьків у вихованні своїх дітей, їх духовний і моральний розвиток; турбота про авторитет батьків, їх високий статус в сприйнятті дітей; відкритість і щирість обговорення реальних проблем; довіру і референтність всіх учасників дискусій; гуманне ставлення до дітей, зацікавленість в їх долі.

Основна особливість сімейного виховання – емоційний мікроклімат сім'ї, завдяки якому у дитини формується ставлення до себе, визначається почуття самоцінності, з'являються ціннісні орієнтації та світогляд. За великим рахунком, відповідальність за виховання дитини несе сім'я, а

дошкільний заклад покликане допомогти, підтримати, направити і доповнити виховну діяльність батьків.

Як відомо, сім'я є одним з перших і найважливіших соціальних інститутів, який впливає на подальшу соціально-психологічну адаптацію дітей. У нормально функціонуючої сім'ї всі вікові труднощі, всі особливості різних типів акцентуацій характеру в значній мірі згладжуються і не ведуть до соціальної дезадаптації її членів, а неминучі кризові ситуації успішно долаються [9, с. 32].

Сім'я може виступати в якості як позитивного, так і негативного фактора виховання. Позитивний вплив на особистість дитини полягає в тому, що ніхто, крім найближчих для неї в сім'ї людей – матері, батька, бабусі, дідусі, брата, сестри, не відноситься до дитини краще, не любить його так і не піклується стільки про нього. І разом з тим ніякий інший соціальний інститут не може потенційно нанести стільки шкоди у вихованні дітей, скільки може зробити родина. Сім'я – це особливого роду колектив, який грає у вихованні основну, довгострокову і найважливішу роль [2, с. 43].

Н. Д. Ватутіна вважає, що саме брак обсягу досвіду комунікації, як з дорослими, так і з іншими дітьми, – це найбільша проблема, корінь складнощів при адаптації в дошкільному закладі. Також автор акцентує увагу на тому, що методи, які застосовуються вихователем при комунікації з дитиною, повинні вибиратися на підставі поділу дітей за типом спілкування. Таких типів виділяється всього два – діловий і емоційний. Крім цього, Н. Д. Ватутіна зазначає: процес адаптації буде більш простим і швидким, якщо на момент переходу в дошкільний заклад у дитини вже є в деякій мірі сформовані навички спілкування [8, с. 78].

Американський психолог Г. Рон Нортон вважає, що ставлення батьків до дітей повинні будуватися на принципах чутливості і рефлексивності дорослих, які повинні бути готові змінити свою поведінку при спілкуванні з дитиною, якщо буде необхідно [3, с. 89].

Безумовно, батьківський образ істотно впливає на виховання і, отже, на розвиток особистості. Те, з якої позиції батько взаємодіє зі своєю дитиною, залежить в першу чергу від співвідношень між усвідомлюваними і не усвідомлюваними мотиваційними тенденціями. Якщо мама або тато вміють бачити і розуміти особистісні особливості своєї дитини, розпізнають зміни, що відбуваються в ній, то така батьківська позиція вважається адекватною.

Виховання в сім'ї часто носить імпліцитний (несформульовані) характер, варіюється в залежності від ціннісних орієнтацій, рівня освіти і педагогічної культури батьків, їх етнічної приналежності, ступеня відповідальності за майбутнє дітей, згуртованості сім'ї і багато чого іншого. Цілі виховання в сім'ї відрізняються відомим суб'єктивізмом, тому що в кожній конкретній сім'ї є свої уявлення про те, яким хочуть виростити свою дитину батьки. На думку П.І.Підкасистого, в сучасних умовах, коли йде бурхлива перебудова політичного і соціально-економічного укладу життя суспільства і держави, система сімейного виховання також зазнає значних змін. Він зазначає, що руйнування сім'ї в традиційному розумінні продовжує наростати. Причинами нестабільності сім'ї він вважає слабшання внутрішньосімейних зв'язків, скорочення народжуваності та ін. [цит. за 25, с. 43].

Слід зазначити, що основною умовою для розвитку дитини в ранньому віці буде стиль виховання, властивою сім'ї. Саме в цьому віці закладаються основи поведінки, які стануть в нагоді для потрапляння в середу.

Важливість даного інституту і обумовлюється, головним чином, тим, що саме в родині закладаються основи особистісних якостей дитини, його схильностей, домагань, умінь висловлювати свою точку зору, адекватно оцінювати свої здібності, знаходити спільну мову з однолітками і дорослими, не боятися приймати рішення.

Інші дослідники говорять про додатковий вплив на адаптаційні процеси дитини склалася сімейної структури (наявність братів і сестер, бабусь і дідусів). Деякі вчені акцентують увагу на тому, що сім'ї, де «є кілька

дітей і поряд з батьками у вихованні беруть участь бабусі і дідусі, у дошкільника існує більше можливостей для придбання різноманітного досвіду спілкування з оточуючими і формування таких якостей, необхідних при спілкуванні, як уміння поспівчувати інакше, відсутність агресивності» [23, с. 43]. Тобто більш розгалужена сімейна структура позитивно впливає на формування якостей, що сприяють ефективній адаптації до дошкільного закладу [22, с. 90].

Також на адаптацію дитини можуть впливати і присутні порушення стосунків у сім'ї. Цей фактор визнається вченими як негативний, який ускладнює адаптивні здібності. Відповідно до думки А. І. Захарова, найбільш важко процеси адаптації протікають у тих дітей, які в надмірному ступені опікуються своїми батьками, мають звичку отримувати особливу увагу, залежні від матері, що володіють невпевненістю в своїх силах, велику кількість страхів, які заважають встановити контакт з оточуючими [12, с. 90]. Такі вчені, як В. Н. Посисоєв, А. Є. Личко, Е. Г. Ейдемільер і ряд інших, хто вважає, що гіпер- або, навпаки, гіпоопіка, занадто жорсткі відносини, емоційне відсторонення і інші неправильні види виховання в сім'ї не здатні допомогти дитині сформувати всі необхідні для продуктивного протікання адаптаційних процесів якості.

Існує погляд, що особистісні особливості батьків також можуть вплинути на процес адаптації дитини до знаходження в дошкільному закладі. «Істотною причиною труднощів адаптації будуть нетовариськість батьків, інтровертований характер особистісного реагування, що не сприяє розвитку контактності дітей і легкості спілкування з однолітками в групі» [13, с.22]. Діти можуть несвідомо перейняти перераховані вище риси, що негативно позначиться на їх адаптаційних здібностях.

Так, вплив виховання на ефективність адаптаційних процесів дитини розглядається з таких позицій:

1. Ступінь ідентичності використовуваних методів в дошкільному закладі і вдома;

2. Структурні особливості сім'ї дитини;
3. Наявність порушень в характері виховання;
4. Факт частих конфліктів;
5. Вплив особистісних якостей батьків.

Варто відзначити, що найбільшим негативним впливом на ефективність адаптації дитини до дитячого садка має наявність конфліктів і використання неправильних типів виховання. Детальний аналіз літературних джерел дозволив з'ясувати, що розгляд впливу характеру сімейного виховання на ефективність адаптаційної діяльності дитини до умов середовища дошкільного закладу (ЗДО) здійснюється вченими з таких сторін: тіснота взаємин з матір'ю; особливості різних дітей в області розвитку навичок спілкування; характер сформованих звичок; наявність навичок самостійної діяльності. У дітей, чиї батьки використовують авторитарний стиль батьківського виховання, знижений рівень адаптованості до дошкільного закладу.

2.2. Методи дослідження стилів сімейного виховання і взаємин

Результатом взаємодії з сім'єю був період адаптації до дитячого саду №20 «Пірамідка» у м. Херсон, а саме виявлення сімей з соціально-неприйнятними методами виховання, які можуть перешкоджати формуванню повноцінної соціальної компетентності особистості дошкільника в нових для дитини соціальних умовах. Важливо було формування свідомої позиції батьків як повноправних учасників освітнього процесу, включення в роботу з сім'єю в період адаптації дитини методів, які розкривають перед батьками можливості упорядкування впливів соціальних і біологічних факторів

Ми використали опитувальник аналізу сімейного виховання (АСВ) Е.Г. Ейдемільер.

Мета: виявлення типу сімейного виховання і характеру його порушень.

Хід: батькам ми запропонували відповісти на питання і записати свої відповіді в бланку. Батькам давали інструкцію, що полягала в виборі

відповідної відповіді. Якщо вибір викликав труднощі, то потрібно було поставити на номері в бланку знак питання. В опитувальнику не було «правильних» чи «неправильних» відповідей. Потрібно відповідати так, як вважаєте.

Аналіз і обробка даних також проводилися на основі бесіди з батьками дошкільників.

Мета даного етапу: охарактеризувати хід адаптації дітей 3-4 років.

З цією метою ми організували спостереження за кожною дитиною і заповнювали розроблені нами листи (поведінка в будинку зі словами батьків), що дозволяють передбачити готовність дітей до дошкільного закладу.

2.3. Впровадження тактик сімейного виховання з метою оптимізації процесу адаптації дитини до умов освітнього закладу

Вироблення єдиних вимог до дитини, узгодження виховних впливів педагога і батьків через розуміння і осмислення які з дитиною змін – найважливіша умова, що полегшує його адаптацію.

Проведення методики дало наступні результати:

У 55% (11 осіб) батьків потурають гіперпротекції, що значить, що дитина в цій сім'ї в центрі уваги, члени сім'ї намагаються максимально і некритично задовольнити її потреб і бажання. В результаті, батьки висувають такі аргументи, як слабкість дитини, та бажання забезпечити дитину тим, чого самі батьки були позбавлені в дитинстві.

У 30% (6 осіб) батьків було виявлено тип сімейного виховання - домінуюча гіперпротекція. У цих сім'ях дитина також в центрі уваги; батьки, приділяють багато часу, позбавляють дитину можливості діяти самостійно за допомогою заборон і обмежень. За словами цих батьків, дитина займає важливе місце в їхньому житті, вони віддають їй багато сил. Їх висловлювання містять побоювання що може щось статися, якщо не віддати дитині всі свої сили і час.

У 15% (3 людини) батьків було виявлено тип сімейного виховання як підвищена моральна відповідальність. Батьки висувають високі вимоги до дитини і одночасно з цим приділяють їй мало уваги.

У жодного з батьків 0% (0 чоловік) не було виявлено таких типів сімейного виховання, як емоційне відкидання, жорстоке поводження, гіпопротекція (рис. 2.1.).

Рис. 2.1. Результати за опитувальником сімейного виховання (АСВ) Е.Г. Ейдемилера.

У процесі спостереження фіксуються і оцінюються показники адаптації. Проведене спостереження дало наступні результати (рис.2.2.):

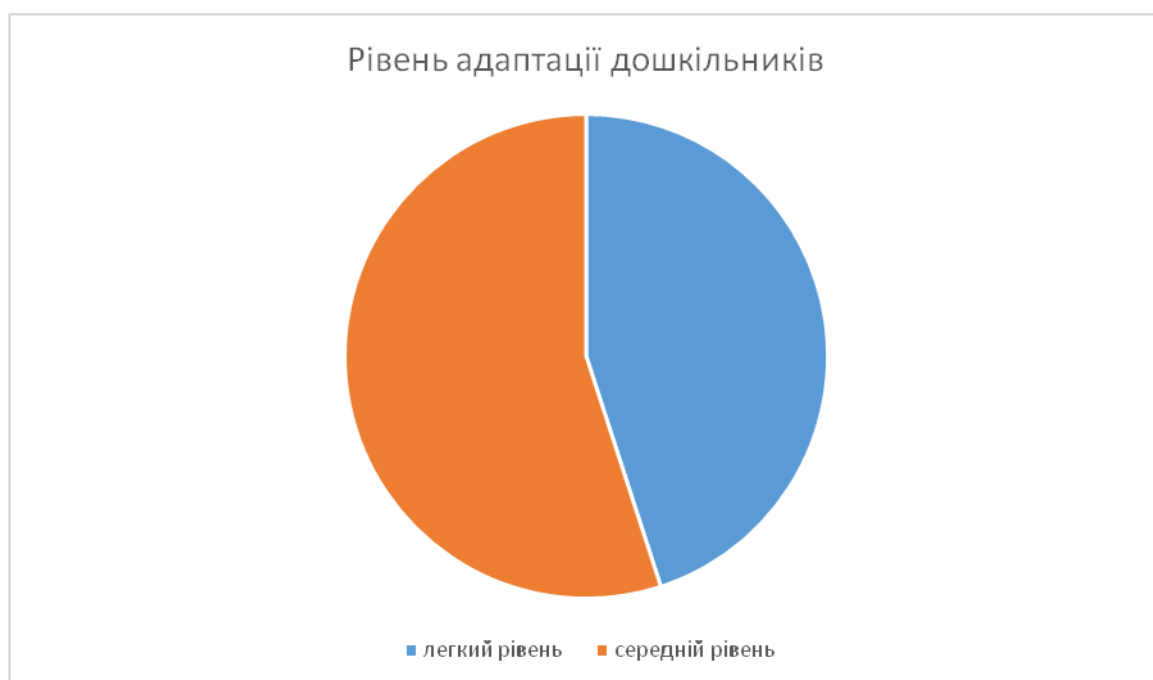
45% дітей (9 дітей), мають легку адаптацію. Емоційний стан стабільний, легко налагоджують взаємини з однолітками і дорослими. Діти вступають в контакт з власної ініціативи, можуть попросити про допомогу, вміють зайняти себе самі, використовують в грі предмети - замітники. Їх жести виразні, емоції зрозумілі. Діти дотримуються правил поведінки, встановлених в групі, на зауваження, а також на заохочення реагують

адекватно, відповідно до ними коректують свою поведінку. Вони вміють грати, коли поруч з інші діти, доброзичливі по відношенню до них.

55% дітей (11 осіб), мають адаптацію середньої тяжкості. У дітей цієї групи настрій нестійкий. Розлука з батьками супроводжується сльозами. Однак ці діти можуть вступити в спілкування з власної ініціативи, можуть почати гру. На зауваження і заохочення реагують адекватно, можуть порушувати встановлені правила і норми поведінки (соціальне експериментування).

3 і 4 групи - адаптація важкого і вкрай важкого рівня в досліджуваній групі не виявлено.

Результати експерименту показують, що дитячо-батьківські відносини в основному мають середній рівень. Адаптація дітей 3-4 років до дошкільної освітньої організації знаходиться також на середньому рівні. (рис.2.2.)

Рис.2.2. Рівень адаптації дошкільників.

Так, виявляються сім'ї, які мають різні соціально-комунікативні проблеми [11, с. 8]:

- сім'я з ухиленням батьків від своїх обов'язків і виховання дитини іншими членами сім'ї або близькими родичами; сім'я в змозі явного або латентного розлучення, при якому порушено внутрішньосімейну взаємодію, в результаті чого дитина відривається сім'єю або стає елементом маніпулювання;

– сім'я з суб'єктивною нестачею матеріальних ресурсів, коли дитина виховується в постійному обмеженні своїх дитячих потреб;

- сім'я з «катастрофічним мисленням», в якій батьки закладають у дитини страх як перед соціальним навколишнім світом, так і перед предметами і явищами;

– монобатьківська сім'я або сім'я з втратою одного з батьків, де дитина чи повністю виключається зі сфери психологічної уваги, або, навпаки, стає об'єктом докладання всіх сил єдиного батька;

- дизфункціональна сім'я, в якій в тому чи іншому вигляді на відносини з дитиною накладаються особисті проблеми внутрішньо-сімейного оточення.

Ще одним результатом взаємодії з сім'ями вихованців в період адаптації була організація психолого-педагогічного супроводу, яка включала в себе [15, с. 4]:

1. Проконсультовано сім'ї вихованців з проблем соціально-психологічного розвитку дитини і її можливостей щодо адаптації та засвоєнню освітньої програми в ДНЗ;
2. Визначено структуру внутрішньосімейних стосунків як чинника адаптації та розвитку дошкільника;
3. Активізовано батьківський потенціал для вирішення проблем дитини;
4. Проведено індивідуальне консультування членів родини вихованців для вирішення внутрішньо-особистісних проблем;

5. Сформовано оптимальну взаємодію батьків і педагогічного колективу;

6. Розширено уявлення батьків про психофізичний розвиток дитини дошкільного віку та особливості її взаємодії з соціальним оточенням;

7. Прогнозовано перспективи адаптації та психосоціального розвитку вихованців.

Результатами психолого-педагогічного супроводу в період адаптації дошкільника до дитячого закладу була позитивізація сімейних відносин, яка проявляється: в адекватному відношенні батьків до своєї дитини і інших дітей; в зацікавленості сім'ї в повноцінному психосоціальному і фізичному розвитку дитини; в батьківській участі в процесі виховання і освіти; в розумінні базових процесів, що відбуваються в дитинстві в умовах трансформації суспільства.

Робота з сім'єю в умовах адаптації дитини до дитячого садка дозволила оптимізувати умови розвитку дитини, зміцнити взаємодію батьків з усіма фахівцями дитячого садка. Розуміючи специфіку дитячо-батьківських відносин, володіючи методиками, технологіями та застосовуючи різні підходи в психолого-педагогічному супроводі надали значну допомогу в адаптації сім'ї до нових соціальних умов, попередили можливі відхилення в розвитку особистості дитини, що сприяла оптимізації сімейних відносин для створення повноцінного життєвого життя дошкільника.

Розглянемо проведені етапи роботи по гармонізації стилів сімейного виховання [7, с. 12].

1. Круглий стіл «Види порушень сімейного виховання»;
  2. Семінар-практикум «Педагогічні доручення як засіб гармонізації стилів виховання»;
  3. Анкетування «Труднощі у взаємодії з батьками»;
  4. Семінар «Виховний потенціал родини»;
  5. Консультація «Особливості виховання в неповній сім'ї»;
- з батьками: 1. Семінар-практикум «Деструктивна, проблемна сім'я»;

2. Консультація «Сімейна жорстокість»;
3. Акція «Зупинимо насильство проти дітей»;
4. Фотовиставка «Традиції нашої сім'ї»;
5. Тренінг «Навички рефлексії, самоаналізу, формування мотивації на внутрішню зміну»;
6. Бесіда «Вікові кризи дитини в розвитку, їх труднощі і способи подолання»;
7. Семінар-практикум «Конструктивна, гармонійна сім'я»;
8. Тренінг «Заохочення і покарання в сім'ї»;
9. Квест «Сім'я як система»;
10. Педагогічне доручення «Маршрут вихідного дня»;
11. Фотовиставка «Моя дитина робить мене щасливою»;
12. Тренінг «Материнські почуття і способи їх вираження».

Таким чином, були розглянуті рекомендації по гармонізації стилів сімейного виховання. Тільки комплексний підхід до розуміння соціальної адаптації дошкільнят допоміг зробити крок до створення умов для її ефективного формування на ранніх етапах розвитку особистості дитини. Відповідно до цього, важливо розробляти рекомендації для суб'єктів виховного процесу (батьків, вихователів, вчителів) за специфікою соціальної адаптації дітей, які виховуються в різних соціокультурних умовах і мають властиві їм особливості в розвитку, використання яких в рамках мікро-і макросоціума сприятиме збереженню і зміцненню психологічного здоров'я підростаючого покоління в цілому.

ВИСНОВКИ

Охарактеризовано особливості тактик сімейного виховання як психолого педагогічної проблеми. Виховання в сім'ї часто носить імпліцитний (несформульовані) характер, варіюється в залежності від ціннісних орієнтацій, рівня освіти і педагогічної культури родини, їх етнічної приналежності, ступеня відповідальності за майбутнє дітей, згуртованості родини і багато чого іншого. Мета виховання відрізняються суб'єктивізмом, тому що в кожній конкретній сім'ї є свої уявлення про те, яким хочуть виростити свою дитину батьки.

Розглянуто стан сімейного виховання. Кожній сім'ї властивий свій стиль виховання, свій певний спосіб взаємини, що виражається в певній манері словесного звернення. Авторитарний стиль сімейного виховання характеризується беззаперечним підпорядкуванням і слухняністю дорослим (дорослому), що виникає, як правило, на тлі страху перед покаранням. Ліберальний стиль взаємин передбачає, що дитина отримує повну свободу дії, стосовно неї не встановлюється ніяких рамок і обмежень. Основою демократичного стилю служить взаємна любов, повага, підтримка, увага, турбота одне про одного, часте спілкування, помірні дисциплінарні вимоги, взаєморозуміння. Батьки відіграють роль організаторів життя всього «сімейного колективу». Індиферентний стиль виховання характеризується відсутністю вимог, реакцій на потреби дитини, а також близького спілкування з ним.

Розкрито зміст поняття адаптації особистості та методи дослідження адаптивності в психології. Адаптація є процесом розвитку оптимальної відповідності дитини і середовища дошкільного закладу. Даний процес допомагає дошкільнику задовольняти потреби і реалізовувати важливі завдання (зберігши психічний і фізичний розвиток), забезпечивши певну відповідність психічної діяльності дитини.

Визначено вплив стилю сімейного виховання на адаптацію особистості. Основна особливість сімейного виховання – емоційний мікроклімат сім'ї, завдяки якому у дитини формується ставлення до себе, визначається почуття самоцінності, з'являються ціннісні орієнтації та світогляд. За великим рахунком, відповідальність за виховання дитини несе сім'я, а дошкільний заклад покликане допомогти, підтримати, направити і доповнити виховну діяльність батьків. Як відомо, сім'я є одним з перших і найважливіших соціальних інститутів, який впливає на подальшу соціально-психологічну адаптацію дітей. У нормально функціонуючій сім'ї всі вікові труднощі, всі особливості різних типів акцентуацій характеру в значній мірі згладжуються і не ведуть до соціальної дезадаптації її членів, а неминучі кризові ситуації успішно долаються.

Описано методи дослідження стилів сімейного виховання, взаємин і тактик сімейного виховання з метою оптимізації процесу адаптації дитини до умов освітнього закладу. Результатами психолого-педагогічного супроводу у процесі адаптації дошкільника до дитячого садка була позитивізація дитячо-батьківських відносин, яка проявляється: в адекватному відношенні батьків до своєї дитини і інших дітей; в зацікавленості сім'ї в повноцінному психосоціальному і фізичному розвитку дитини; в батьківській участі в процесі виховання і освіти; в розумінні базових процесів, що відбуваються в сучасному дитинстві в умовах трансформації суспільства. Робота з батьками в умовах адаптації дитини до дитячого садка дозволила оптимізувати умови розвитку дитини, зміцнити взаємодія батьків з усіма фахівцями дитячого садка. Розуміючи специфіку дитячо-батьківських відносин, володіючи методиками, технологіями та застосовуючи різні підходи в психолого-педагогічному супроводі надали значну допомогу в адаптації сім'ї до нових соціальних умов, попередили можливі відхилення в розвитку особистості дитини, що сприяла оптимізуванню дитячо-батьківських відносин для створення повноцінного життєвого життя дошкільника. Дослідно-експериментальна робота була спрямована на виявлення рівня дитячо-

батьківських відносин і виявлення рівня адаптації дітей до дошкільної освітньої організації. Для того, щоб вирішити завдання на кожному етапі було виділено критерії, визначено показники і підібрано відповідні діагностичні методики. У 55% (11 осіб) батьків потурають гіперпротекції, що значить, що дитина в цій сім'ї в центрі уваги, члени сім'ї намагаються максимально і некритично задовольнити її потреб і бажання. У 30% (6 осіб) батьків було виявлено тип сімейного виховання - домінуюча гіперпротекція. У 15% (3 людини) батьків було виявлено тип сімейного виховання - підвищена моральна відповідальність. 45% дітей (9 дітей), мають легку адаптацію. 55% дітей (11 осіб), мають адаптацію середньої тяжкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Е.П., Кибардина Л.П. Родительское собрание. – М., 2002. – 88 с.
2. Алексеєнко Т. Ф. Виховання соціально-значущих якостей підростаючої особистості : метод. посіб. /Т.Ф.Алексеєнко, А.П.Данілова, Р.В.Малиношевськи ; заг. ред Т.Ф. Алексеєнко. – Ніжин : ПП Лисенко, 2015.– 192 с.
3. Баумринд Д. Практическая психология. – М., 1995. – 411 с.
4. Березин Ф.Г. Психическая и психофизиологическая адаптация человека. – М., 1998. – 239 с.
5. Білоусова Н. Становлення моральної свідомості: психологічні аспекти. // Дошкільне виховання. – 2005. – №1. – С. 10.
6. Борисенко, Н. М. Формування ціннісних орієнтирів молодших школярів засобами вільної та відкритої культури / Н. М.Борисенко, І. В. Гриценко, В. В. Денисенко, Н. І. Сидоренко // European humanities studies: State and Society. – Krakow : Issue 2, 2018. – Р. 94-117.Режим доступу: <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/9108>
7. Боулби Дж. Создание и разрушение эмоциональных связей. Руководство практического психолога – М.: Издательство: «Канон+РООИ "Реабилитация"», 2014 – 272 с.
8. Ватутина, Н. Д. Ребенок поступает в детский сад / Н. Д. Ватутина. – Москва: Просвещение, 1993. – 170 с.
9. Вовчик-Блакитна О. О. Індивідуальні особливості емоційного розвитку дитини: стратегії педагогічного супроводу / О. О. Вовчик-Блакитна // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 4. – С. 1–3.
10. Дмитрук Т. В. Формування психолого-педагогічної культури батьків (сучасні форми взаємодії з батьками) / Т. В. Дмитрук // Інформаційно-

- методичний центр Хмельницький колегіум імені Володимира Козубняка. – Хмельницький: – 2013. – 55 с.
11. Долинна О. П. Активізація взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї / О. П. Долинна, О. В. Низьковська // *Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи : зб. метод. матеріалів* / [авт.-упоряд.: О. П. Долинна, А. П. Бурова, О. В. Низьковська, Т. П. Носачова]. – Тернопіль : Мандрівець, 2011. – 480 с.
  12. Долинна О. П. Батьки в дошкільному закладі: споживачі та гості чи партнери-однодумці? / О. П. Долинна, О. В. Низьковська // *Дошкільне виховання*. – 2007. – № 1. – С. 6-8.
  13. Захаров А.И. Как предупредить отклонения в поведении ребенка. – М.: Просвещение, 1993.- 191 с.
  14. Івах С. М. Особливості педагогізації батьків дітей дошкільного віку / С. М. Івах // *Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр.* / Криворіз. держ. пед. ун-т. – Кривий Ріг, 2013. – Вип. 37 – 672 с.
  15. Кожина А. Психолого-педагогічна допомога родині в адаптації дитини до умов дитячого садка / Анастасія Кожина // *Вихователь-методист дошкільного закладу*. – 2010. – №6. – С.20-28.
  16. Кононко О. Особистісне зростання в ранньому віці: суть та умови сприяння. // *Дошкільне виховання*. – 2006. – №10. – С. 3 – 4.
  17. Кузьменко В. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості, показники та шляхи розвитку / В. Кузьменко // *Дошкільне виховання*. – 2001. – № 9. – С. 15–20.
  18. Ладивір С. Секрети батьківської педагогіки. // *Дошкільне виховання*. – 2008. – №6. – С. 3 – 6.
  19. Левицька Г.М. Адаптація дітей раннього віку до дитячого садка / Г.М. Левицька // *Бібліотечка вихователя дитячого садка*. – 2011. – №3. – С.76-91.
  20. Личко А.Е. Подростковая психиатрия. – Л.: Медицина, 1985.

- 21.Маклаков А.Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях // Психологический журнал. 2001. Т. 22. – №1. – С. 16-24.
- 22.Петровский А.В. Дети и тактика семейного воспитания. – М.: «Знание», 1981. – С.80-95.
- 23.Саготовская Л.Г. Воспитание личности в условиях семейного коллектива. Томск: Издво Университет, 1991. 64 с
- 24.Синягина Н.Ю. Психолого-педагогическая коррекция детско-родительских отношений. – М., 2001.
- 25.Смирнова Е.О., Соколова М.В. Методика диагностики структуры родительского отношения и его динамики в онтогенезе ребенка // Психологическая наука и образование. 2005. Том 10. № 4. С. 83–91.
- 26.Столин В.В. Самосознание личности. – М.: «Педагогика», 2006. – 212с.
- 27.Фромм Э. Гуманистический психоанализ. СПб. : Питер, 2002. 468 с.

Додатки

Додаток А

Оприлюднення результатів дослідження

CERTIFICATE

is awarded to

Bobrovska Kateryna

for being an active participant in
VI International Scientific and Practical Conference
**“WORLD SCIENCE: PROBLEMS,
PROSPECTS AND INNOVATIONS”**

24 Hours of Participation

(0,8 ECTS credits)

TORONTO

23-25 February 2021

sci-conf.com.ua

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Бобровська Катерина Миколаївна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

28.03.21
(дата)

_____
(підпис)

Катерина Бобровська
(ім'я, прізвище)